

ACC. N:R M. 15404 : 1-7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Småland* Upptecknare: *Ingeborg Johansson, Moarkaryd*
Härad: *Sunnebo* Berättare: " " "
Socken: *Moarkaryd* Berättarens yrke: *husföreståndarinna*
Uppteckningsår: *1961* Född år *1898* i *Heimeryd*

Önd fot, out mot etc. s. 1-7.

LUF 26

8/3-61.

Lug 26

Skrock och vidskepelse förkom i äldre tid i stora ut-
sträckning även i våra bygdar och de många Sabersätt
och utflykt som förkom per vid handen allt man var,
ganska bunden i föreställningar, och till vissa personer även
missstro. Visserligen har icke uttrycket "en fot" direkt
förkommit här men däremot glöms som på vår dialekt
kunde betydelse ha: "Hon går ätte snart, i hadde en barres
satt en i rätlan si skulle en lökkt döen för en."
Eller: "Vur åi de fræjot, å de kenne en på se på sin
de löia skinnel va framme å nöf i vären." Man var
särskilt angelägen om, att ingen obehörig infann sig
under tiden en ny värräcke sattes upp, allre minst
om det var en person som hade ord om sig att vara
mindre grannliga i alla avseende. Den person som
på detta sätt var föremål för ovilja och missstro hade
naturligtvis vid något tillfälle lagt i dagens en på-
taglig vundsjuka, eller på annat sätt östadskommen
skada och förtret, som man icke hade lätt för att glömma.

Dessutom beskyldes gärna en sådan person för
 att vara med skryt och tyala uti göra ty det helte
 ofta: han eller hon "kann man en ära samma tveakt
 ai". Det var alltså häruti det enda bottraden, och viist
 gjorde man ansatser för att freda sig. Stål och svavel
 var ju alltid effektivt som skyddsmedel och detta
 kunde tydligen användas på olika sätt, men bäst om
 det var placerat under tröskeln, och framför allt att
 man höll tyg om det samma, ty häruti låg väl hela
 styrkan. Ett annat sätt som också tillämpades i stora
 utsträckning och i samma syfte var, att helt enkelt
 spotta tre gånger så var man fredad, åtminstone för
 ont möte, ty även sådant kunde vara sin stora risk.
 Den som skulle företaga en resa, längre eller kortare,
 gav nog en akt på vem som var den första man mötte,
 sedan man lämnat hemmet. Somärför och om
 kunde det förstås bli bara man mötte fremtimmer,
 men verkligt ont möte var det endast om man råkade

2.

möta en person med sådant rykte som det här be-
skrivna. Ty då kunde man lika gärne vända om keltet
det, ty det hela hade börjat med ett misslyckande.

Således säger man för öfrigt, att beteckningen ond folk
ond hand och ont märke har samma betydelse, fastän
man här i bygderna talade endast om det sistnämnda,
och detta är så djupt inrotat i folktron, att det ännu
i vår tid i någon mån tillämpas.

Beteckningen ont öga har väl ingen annan betydelse
än direkt avundsjuka. Här ett par saker på vår dialekt
som belyser just detta: "Ni tro där å onnt öjja, att en
kann kai se så en inde behöva å lida sängen de." eller:
"Hon ser me onnt öjja, att våra glöttla har så lätt få
ett i skötunen". Ont öga lär nog vara nära besläktat
med beteckningen "ond tunga" ty den som har ett sådant
sinne lag, har nog svårt för att källa inne med det samma
utan det kommer stickord de och de, som äro allt
annat än angenäma för vederbörande och hörs.

Med all rätt beskylltes en sådan för att ha en ond tunga,
och man menar: "at frukten känner man trädet."
Det talas aldrig mera om ont håll, men den som
minnes de gamla vet, att dessa råbode med att det
fanns både ont och gott håll. De som äret i kärnan
lät vänta på sig man arbetade med detta ibland i sinna-
fall beskylldes gärna någon för att "hålla somret" och
vilken som än kom, under tiden när man höll på
med detta lidodande arbete, tog några lag i försameln
och sade: det är icke jag som håller somret, och därmed
blev densamma befriad från misstankar, ty att kunna
sådant var ingalunda hederligt menade man.

4 Ibland hade korna ute i lagården råbat ut för ont håll.
Det kunde hända, att mjölkerskan var inte i stånd
att få fram mjöken trots ihärdiga försök, men då var
det ju tydligt, att någon som hade med andra makter
att göra hade varit framme och förskollat korn, det var
ju ingen ting att fara vilse på. Säkertligen hade man

skyddsmedel även för ont håll och utöver den
vanliga metoden med stål i mjölkhytten, kunde man
också freda sig genom att skåla en algren och lägga
i kärnan, ty det var också effektivt menade man.

Men som sagt det fanns också gott håll och detta anlätades
i stor utsträckning då det förekom stekt i gården. Vår
kusmas skulle lägga de stoppade korvarna i kokgrytan
stallade horn upp i skorstenen och sade: "Å hålle hemma."

för nu gällde det att korvskinnel höll. Vad man menade
kärmed var ingen, man allmänt trodde man på vatten
som var kusets vän och den borde man på intet sätt
göra illa åt, utan stå på verkligt "god fot" med densamma.

På god fot säges det också att man står med den som
man har riktig summe med sex: "Hon står på god fot
med förmännen och får det som hon vill i ost och allt."

Vi see alltså att både gods och onda makter spelade en stor
roll i folktron i äldre tid, men fastän vi betrakta allt
sådant som nonsens, vill det ändå påminna, som det var på

djupa inrotat, att det då och då i vår generation slicker fram ett och annat både i tal och handling, att vi äro av den gamla stammens som respekterade lekens och lyks.

Såsom en del där med lyke, att havande kvinnor böra undvika att se på något som kan välla oro och skrämset. Barnet kan få lyke om det vill sig riktigt illa och hur ofta har man inte hört hur det och det barnet fick lyke som följde det samma hela livet igenom. Sådant förkastas inte helt här i våra byder, vi har för många exempel på fakta heter det.

Konkretvis är det emdaal det kommande barnet som even-
sualet lagas skedat av dylikt, och säkerligen är väl vem som helst så pass grundlagen, om man vet förhållandet, att man inte sätter ut sin nästa för en sådan risk genom att visa den blivande moderns fexp ett fullt sår.

De gamla voro tydligen ännu mera försiktiga i dylikt än vad vi äro och hade de skavanker av olika slag så nog drogo de sig undan om en havande kvinna var på besök så långt det var möjligt, det vet man bestämt.

Säkerligen var det också en hänsyn till den nyblivna modern som man i regel drog sig för att den första tiden besöka hemmet där ett barn var fött. Ett modern en viss tid efter fölossningen betraktades som men det visste hon mycket väl och ingenting skulle kunna förmått henne att lämna hemmet och söka umgänga med bygdens folk under denna tid. Tydligt respekterades föreskrifterna i Mose lag om dykt, och därav är ju endast gott att säga, det borde i varje fall hava varit utspänt till biden i fråga. Först när dessa dagar varo över, skulle kvinnan infinna sig i kyrkan för kyrkotagning och efter denna ceremoni kunde hon med frimodighet visa sig var som helst.

Biden med kyrkotagning var oenkligen vacker och visst var det tillbörligt att på detta sätt gå upp i Herrens hus och oförligt genom Herrens tjänare prästen tacka Gud för återställd hälsa och välgärningar. Vunna och skatta man dykt, men vi som beskylls för att vara gammalmodiga men: en sådan god sed var ingenting att förkastas.